

on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession.

For Ukraine, the most successful is the unification of conflict rules in the field of inheritance, conducted at the bilateral level, through the adoption of bilateral international treaties in the field of providing legal assistance in civil relations. Having analyzed the content of such treaties, we can draw attention to both the different approaches to understanding the principle of equality in the field of inheritance, and the different approaches in the area of conflict regulation of the ability to make and cancel a will, the form of a will and its validity, the determination of a mandatory share in the inheritance, etc. We can also observe that some international legal aid treaties include only conflict rules regarding the form of a will, and the other treaties regulate the issue of the ability to make a will, the form of a will, its amendment and cancellation.

In the area of inheritance, international legal aid treaties are based on a dualistic principle, namely the division of hereditary property into movable and immovable property. With respect to the inheritance of immovable property, international legal aid treaties take single approach in regulation and determine the connecting factor with the law of the state in the territory of which the property is situated. With regard to the inheritance of movable property, international legal aid treaties use different connecting criteria, for example: the law of the state of which the testator was a national at the time of death; the law of the state in which territory the testator had his last residence, etc.

It should also be noted that bilateral international agreements on legal aid for civil relations, omit a large number of legal issues, in particular conflict regulation of: the ability to make certain types of wills; determination of the permissible terms of a will; the boundaries of the disposal of hereditary property, etc. Thus, despite the presence of a set of international treaties, the need for unification of both material and conflict rules in the field of international inheritance remains.

Key words: unification, hereditary, hereditary in international private law, conflict rules in the field of hereditary relations.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2019.24

УДК 347.9

Т.А. ЦУВІНА

*Тетяна Андріївна Цувіна, кандидат юридичних наук, доцент Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого**

ORCID 0000-0002-5351-1475

«СУД, ВСТАНОВЛЕНИЙ ЗАКОНОМ» ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Постановка проблеми. Провідне значення для цивільного судочинства має п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), відповідно до якого кожний має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. Одним із елементів права на справедливий судовий розгляд, що текстually закріплений у цій статті, є вимога, згідно з якою суд має бути «встановлений законом». У зв'язку із зазначеним актуальності набуває тлумачення зазначеного поняття у практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) з метою приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів цивільного судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам вивчення інституційних вимог до суду у демократичному суспільстві у світлі п. 1 ст. 6 ЄКПЛ були присвячені праці Л. Вільдхабера, О.В. Колісник, В.В. Комарова, М. Куїджера, Т.М. Нешатаєвої, Н.Ю. Сакари, В.В. Сердюка, Л.В. Туманової, О.З. Хотинської-Нор та ін. Разом із тим системного аналізу вимоги «суд, встановлений законом» як елемента права на справедливий судовий розгляд у літературі не проводилося.

Метою статті є дослідження еволюційного тлумачення вимоги «суд, встановлений законом» як елемента права на справедливий судовий розгляд, передбаченого п. 1 ст. 6 ЄКПЛ, у практиці ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу. ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що відповідно до п. 1 ст. 6 ЄКПЛ суд має бути «встановлений законом», що відбиває принцип верховенства права, який є невід'ємною складовою системи захисту, встановленої ЄКПЛ та Протоколами до неї¹. Зазначена вимога тісно пов'язана з іншими важливими вимогами ст. 6 ЄКПЛ, а саме незалежністю та неупередженістю суду, які у сукупності відбивають той рівень довіри, який суди мають викликати в суспільстві².

Передусім зазначена вимога має тлумачитися буквально з точки зору наявності правової основи існування суду, адже метою її закріплення у п. 1 ст. 6 ЄКПЛ необхідність забезпечення того, щоб судова система у демократичному суспільстві не залежала від розсуду органів виконавчої влади, а натомість регулювалася законом, ухваленим парламентом³. Аналогічно і в державах, де право є кодифікованим, організація судової системи не може бути віддана до дискреційних повноважень органів судової влади, проте це не означає, що

© Т.А. Цувіна, 2019

* *Tetiana Tsvina*, Ph.D. in Law, Associate professor of Yaroslav Mudryi National Law University

суди не мають дискреційних повноважень щодо тлумачення норм національного законодавства⁴. Поряд із тим делегування повноважень у питаннях, пов'язаних з організацією судової системи, є допустимим, якщо така можливість передбачена у національному законодавстві держави, враховуючи положення Конституції⁵.

Концепт «встановлення» суду у першому реченні п. 1 ст. 6 ЄКПЛ охоплює також порядок призначення суддів національних судів, який відповідно до принципу верховенства права має бути проведений згідно з чинними нормами національного права, адже «встановлений законом» також означає «встановлений відповідно до закону»⁶. Суд, який не є створеним відповідно до намірів законодавця, обов'язково буде позбавлений легітимності, необхідної у демократичному суспільстві для вирішення правових спорів. «Закон» у розумінні п. 1 ст. 6 ЄКПЛ включає передусім законодавство, прийняте для встановлення та визначення компетенції судових органів⁷, однак зазначений термін охоплює і будь-які інші положення національного законодавства, які, у випадку їх порушення, роблять участь одного або більше суддів у розгляді справи незаконною⁸. Йдеться, наприклад, про положення, які регулюють незалежність суддів, що входять до складу суду, строк їх перебування на посаді, неупередженість та наявність процесуальних гарантій⁹.

Крім того, фраза «встановлений законом» охоплює не лише правову основу існування «суду», однак і дотримання судом правил, якими він має керуватися¹⁰, а також склад суду у конкретній справі¹¹. На підставі зазначеного можна виокремити такі складові поняття «суд, встановлений законом», як: інституційна, процесуальна та компетенційна. Інституційна складова зазначеного поняття відбиває судоустрійний аспект та передбачає створення відповідного суду, набуття особою статусу судді та перебування на посаді судді відповідно до норм національного законодавства. Процесуальна складова «суду, встановленого законом» відбиває правомірність участі кожного конкретного судді у розгляді відповідної справи. Компетенційна складова відбиває, з одного боку, правильне застосування правил юрисдикції, а з іншого – використання судом при розгляді та вирішенні справ виключно повноважень, передбачених процесуальним законодавством.

Інституційна складова поняття «суд, встановлений законом»

Порушення порядку набуття статусу судді або призначення на посаду судді осіб, які не відповідають вимогам до кандидатів на посаду судді. Встановлення суду на підставі закону передбачає необхідність дотримання вимог національного законодавства, що висуваються до кандидатів на посаду суддів, а також дотримання вимог національного законодавства при проведенні конкурсу на заміщення вакантних посад та призначення суддів. Інакше кажучи, у цьому випадку йдеться про дотримання вимог національного законодавства при набутті особою статусу судді. Так, у справі «*Shaykhatarov and others v. Russia*»¹² порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ було встановлено, адже судді, які розглядали справу заявника, були призначені на посаду, незважаючи на те, що вони не відповідали вимогам на посаду мирового судді. Зокрема, національне законодавство передбачало, що суддя у відставці для призначення на посаду мирового судді повинен мати не менше 10 років суддівського стажу. Натомість судді, які розглядали справу заявника, не відповідали вказаним вимогам, адже одна з них до виходу на пенсію обіймала посаду судді вісім років, а друга – дев'ять з половиною років, проте незважаючи на брак стажу, вони все одно були призначені мировими суддями.

Продовження виконання функцій судді після закінчення строку, на який особу було призначено суддею. У низці справ ЄСПЛ визнав несумісною із положеннями п. 1 ст. 6 ЄКПЛ практику окремих держав щодо автоматичного продовження строку повноважень судді на невизначений строк після того, як їх строк повноважень закінчився, до часу їх перепризначення на посаду. У цьому контексті ЄСПЛ зазначив, що процедури, які визначають порядок призначення суддів на посаду, мають бути встановлені в законодавстві, і не можуть мати статус внутрішньої практики держави¹³. Так, у справі «*Gurov v. Moldova*»¹⁴ порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ було констатовано, адже справа заявника розглядалася в апеляційній інстанції колегією, до складу якої входив суддя, десятирічний строк повноважень якого спливав, однак він не був звільнений з посади та продовжував виконувати свої функції, тобто його повноваження були автоматично продовжені на невизначений період до того часу, поки він не пройде переатестацію та не буде перепризначений суддею. Аналогічна ситуація мала місце у справі «*Oleksandr Volkov v. Ukraine*», адже спеціальна палата Вищого адміністративного суду України (далі – ВАСУ), яка розглядала справу заявника, була створена на підставі рішення Голови ВАСУ, п'ятирічний строк перебування на посаді якого закінчився. ЄСПЛ зауважив, що на час розгляду справи процедура обрання голів судів не була врегульована національним правом: ст. 20 Закону України (далі – ЗУ) «Про судоустрій» 2002 р. була визнана неконституційною, натомість нові норми ще не були прийняті Верховною Радою України. На думку ЄСПЛ, ситуація, за якої питання призначення голів судів вирішувалося не на законодавчому рівні, а на рівні національної практики, а Голова ВАСУ після фактичного спливу строку його повноважень залишався на відповідній посаді, свідчить про незаконність його перебування на відповідній посаді, а, отже, і спеціальна палата ВАСУ, що розглядала справу заявника, не може бути визнана «судом, встановленим законом»¹⁵.

Процесуальна складова поняття «суд, встановлений законом»

Порушення порядку призначення судді для розгляду конкретної справи. Вимога «суду, встановленого законом», окрім іншого, передбачає дотримання вимог щодо призначення складу суду у конкретній справі, а, отже, вимагає перевірки легітимності участі кожного із суддів у розгляді відповідної справи. Наприклад, у справі «*DMD Group, A. S. v. Slovakia*»¹⁶ ЄСПЛ визнав порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ через те, що голова суду, користуючись недостатньою чіткістю норм національного законодавства, без достатніх на те підстав вилу-

чив справу заявника із провадження іншого судді, який був призначений для її розгляду, та розглянув справу і ухвалив рішення у той же день самостійно. У справі «*Chim and Przywieczerski v. Poland*» заявники скаржилися на порушення вимоги «суду, встановленого законом» через те, що суддя, який розглядав справу у суді першої інстанції, був призначений для розгляду цієї справи Головою суду всупереч положенням національного законодавства. Зазначений факт в подальшому був підтверджений Апеляційним судом та Верховним Судом. За наслідками розгляду скарги заявника Верховний Суд зробив висновок, що призначення судді всупереч положенням чинного законодавства не є автоматичною підставою для скасування судового рішення, і у цій справі факт неправомірного визначення судді не вплинув на зміст судового рішення, тому скаргу заявника в цілому слід визнати необґрунтованою. ЄСПЛ, розглядаючи зазначену справу, вказав, що дефект, який полягав у призначенні судді всупереч нормам чинного законодавства, не був виправлений у судах вищої інстанції, а відтак суд, який розглядав справу заявника у першій інстанції, не можна визнати судом, встановленим законом, а, отже, мало місце порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ¹⁷.

Недотримання вимог щодо кількісного складу суду. Незважаючи на, як правило, досить чіткі вимоги національного законодавства стосовно кількісного складу суду, що має розглядати справу у тій чи іншій інстанції, у практиці ЄСПЛ трапляються помилки при визначенні кількості суддів для розгляду конкретної справи. Так, у справах «*Ignat v. Romania*»¹⁸, «*Enita Mocanu v. Romania*»¹⁹ справа в апеляційному суді, який діяв як суд останньої інстанції у справі заявника, розглядалася двома суддями, всупереч положенням національного законодавства, відповідно до якого справи в апеляційній інстанції розглядаються колегією у складі трьох суддів. У справі «*Momcilovic v. Serbia*»²⁰ справа у суді касаційної інстанції розглядалася у складі п'яти суддів, хоча за новим процесуальним законодавством, що застосовувалося при розгляді справи заявника, колегія мала складатися із семи суддів.

Порушення вимог щодо повторної участі судді у справі. У практиці ЄСПЛ зустрічаються випадки, коли право на суд, встановлений законом, визнається порушеним внаслідок повторної участі судді у справі всупереч нормам національного законодавства. Так, у справі «*Zeynalov v. Azerbaijan*» заявник скаржився на те, що суддя Верховного суду двічі розглядав касаційні скарги на рішення у його справі: спочатку цей суддя входив до колегії, що розглядала його першу касаційну скаргу, за наслідками розгляду якої справа була повернута на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, а в подальшому цей суддя входив до складу колегії, що розглядала його другу касаційну скаргу на рішення апеляційного суду після повторного розгляду справи апеляційним судом, за наслідками розгляду якої суд касаційної інстанції визнав її необґрунтованою та залишив в силі рішення апеляційного суду. На думку заявника, участь судді Верховного Суду при розгляді його другої касаційної скарги порушувала вимоги національного законодавства. ЄСПЛ, розглядаючи зазначену справу, нагадав, що ст. 6 ЄКПЛ не зобов'язує держави утворювати суди апеляційної чи касаційної інстанцій, проте там, де такі суди існують, провадження у цих судах має відповідати гарантіям, закріпленим у ст. 6 ЄКПЛ. У цій справі ЄСПЛ визнав порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ через те, що склад суду касаційної інстанції суперечив нормам національного законодавства²¹.

Тимчасовий перевід судді для виконання функцій у іншому суді з порушенням встановленої законом процедури. У справі «*Pasquini v. San Marino*» ЄСПЛ підкреслив, що саме завданням національних судів є керівництво їхніми провадженнями з точки зору забезпечення належного здійснення правосуддя. Визначення правил призначення справи до розгляду конкретним суддею або судом належить до сфери розсуду національних органів влади. Існує широке коло факторів, наприклад, ресурсна спроможність, кваліфікація суддів, конфлікт інтересів, доступність місць, обладнаних для слухання справ тощо, які мають бути взяті до уваги органами державної влади при призначенні справи до розгляду. Не є завданням ЄСПЛ оцінка того, чи були наявні достатні підстави для того, щоб національні органи влади призначили справу до розгляду конкретним суддею або судом, ЄСПЛ має бути задоволений тим, що перерозподіл справи, який мав місце, є сумісним із положеннями п. 1 ст. 6 ЄКПЛ²².

У справі «*Richert v. Poland*» заявник скаржився на порушення вимоги «суду, встановленого законом» через те, що суддя, який розглядав його справу, не був уповноважений здійснювати правосуддя в суді, де розглядалася справа. Зокрема, заявник зауважував, що суддя, який розглядав його справу, був направлений у відрядження 23 серпня 2004 р. з іншого суду до суду, де розглядалася його справа, для участі у трьох слуханнях. Інше відрядження судді для участі у слуханнях у період з 24 листопада 2004 р. по 3 жовтня 2005 р. було оформлене лише в жовтні 2005 р. та мало ретроспективний ефект. У цій справі ЄСПЛ зауважив, що відповідно до норм національного законодавства відрядження судді до іншого суду для здійснення правосуддя було можливим за умови дотримання вимог, що покликані гарантувати суддівську незалежність, запобігати маніпулюванню визначення складу суддів у конкретних справах та забезпечити справедливість судового розгляду. Зокрема, голова суду міг відряджати суддю для здійснення правосуддя в іншому суді за наявності згоди такого судді не більше, ніж на 30 днів протягом року, і лише якщо загальні збори суддів цього суду дають на це згоду. Разом із тим очевидно, що жодні норми законодавства не дозволяли голові суду оформлювати ретроспективні відрядження, що свідчить про порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ.

Порушення, пов'язані з участю народних засідателів та присяжних у розгляді справи. Через те, що присяжні користуються тими ж правами, що і суддя відповідно до норм національного законодавства, на них аналогічно поширюються вимоги п. 1 ст. 6 ЄКПЛ щодо складу суду у конкретній справі. Окремо у цьому контексті слід згадати групу справ проти Російської Федерації, яка стосується порушення правил участі у розгляді справ народних засідателів²³. Так, у справі «*Zatynayko v. Russia*»²⁴ порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ було

визнано через те, що два народні засідателі вже брали участь у інших провадженнях у цьому ж році (перший з присяжних – у п'ятьох, а другий – у трьох) всупереч положенням національного законодавства, відповідно до якого присяжні не могли брати участь у розгляді справ більше, ніж один раз на рік, відтак зазначені присяжні не мали законних підстав для участі у справі. Загалом систематичні порушення, пов'язані із порушенням порядку участі народних засідателів у розгляді справ, були узагальнені у справі «*Posokhov v. Russia*», серед яких варто згадати: а) порушення відбору народних засідателів шляхом жеребкування для призначення для участі в конкретній справі; б) порушення вимоги щодо залучення їх до участі у справі не більше встановленого законодавством строку та кількості справ; в) відсутність належним чином затверджених органами місцевої влади списків народних засідателів; г) недотримання порядку їх добору²⁵.

Компетенційна складова поняття «суд, встановлений законом»

Недотримання правил юрисдикції та вимог передачі справи з одного суду до іншого. Зазначена складова поняття «суд, встановлений законом» передбачає необхідність дотримання норм вітчизняного законодавства щодо правил предметної і суб'єктної, інстанційної та територіальної юрисдикції. Інакше кажучи, йдеться про те, що суд, який розглядає справу, повинен бути належним з точки зору наявності у нього повноважень на розгляд конкретної справи. Цікавою у цьому контексті є справа «*Miracle Europe KFT v. Hungary*», в якій скарга заявника стосувалася неправомірності передачі справи з одного суду до іншого на підставі розпорядження Голови Національної Ради суддів, адже норми щодо перерозподілу справ у випадку надмірного навантаження на суд, що містилися в національному законодавстві, не були достатньо чіткими, і в подальшому взагалі були визнані неконституційними. Інститут передачі справ ЄСПЛ був визнаний таким, що може чинити неправомірний вплив на суддів, особливо, зважаючи на відсутність чітких критеріїв для такої передачі у законі, що фактично цілком ставило зазначене питання в залежність від розсуду Голови Національної Ради суддів. У цьому випадку йшлося не про «встановлення законом» самого суду, а про «встановлення законом» процедури передачі справи на розгляд іншому суду. На думку ЄСПЛ, дискреційна природа повноважень щодо передачі справ у цьому випадку випливала з того, що не були встановлені ані причини, ані критерії для такої передачі, тому така ситуація здатна була спричинити сумніви в незалежності та неупередженості суддів, а також не відповідала вимогам передбачуваності та визначеності, які мають бути дотримані для того, щоб суд був визнаний таким, що «встановлений законом». При цьому вищезазначені недоліки, спричинені дискреційним перепризначенням справи до розгляду в іншому суді, не можуть бути виправлені наступним апеляційним або касаційним переглядом. Таким чином, провадження у суді першої інстанції, до якого справа була передана, було несумісним із поняттям справедливого слухання. Вищезазначене спричинило вирішальний вплив на весь судовий процес та нанесло не виправну шкоду заявнику, особливо зважаючи на те, що подальша компетенція апеляційного суду також випливала із відповідної передачі справи на розгляд іншому суду.

Вихід суду за межі повноважень, встановлених законом. У низці справ проти України, зокрема, «*Sokurenko and Strygun v. Ukraine*»²⁶, «*Bazalt Impeks TOV v. Ukraine*»²⁷, «*Veritas v. Ukraine*»²⁸, ЄСПЛ було встановлено порушення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ через перевищення Верховним Судом України своїх повноважень, адже за наслідками розгляду справ Верховний Суд України скасовував рішення суду касаційної інстанції та залишав в силі рішення суду апеляційної інстанції, хоча за чинними на момент розгляду справи нормами ГПК Верховний Суд України таких повноважень не мав.

Висновки. На підставі проведеного аналізу практики ЄСПЛ можна зробити висновок, що поняття «суд, встановлений законом» як елемент права на справедливий судовий розгляд, закріпленого у п. 1 ст. 6 ЄКПЛ, пов'язаний із реалізацією принципу верховенства права під час здійснення правосуддя у цивільних справах. Зазначений елемент включає інституційну, процесуальну та компетенційну складову. При цьому порушення будь-якої із цих складових визнається фундаментальним порушенням права на справедливий судовий розгляд у практиці ЄСПЛ, що, як правило, тягне за собою скасування судового рішення у справі.

¹ Jorgic v. Germany, no. 74613/01, § 64, ECHR 2007-III. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81608>

² Morice v. France [GC], no. 29369/10, § 78, 23 April 2015. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154265>

³ Zand v. Austria, no. 7360/76, 12 October 1978. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["7360/76"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

⁴ Coeme and Others v. Belgium, no. 32492/96, 22 June 2000. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59194>

⁵ Savino and Others v. Italy, 17214/05, 28 April 2009. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92507>

⁶ Jenița Mocanu v. Romania, no. 11770/08, 17 December 2013. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-139274>

⁷ Lavents v. Latvia, no. 58442/00, 28 November 2002. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60802>

⁸ Gorguiladzé v. Georgia, no. 4313/04, 20 October 2009. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95242>

⁹ Coeme and Others v. Belgium, no. 32492/96, 22 June 2000. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59194>

¹⁰ Sokurenko and Strygun v. Ukraine, no. 29458/04, 20 July 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76467>

¹¹ Buscarini v. San Marino (dec.), no. 31657/96, 4 May 2000. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-31199>

¹² Shaykhatarov and Others v. Russia, no. 47737/10, 15 January 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-189155>

¹³ Oleksandr Volkov v. Ukraine, no. 21722/11, 09 January 2013. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871>

¹⁴ Gurov v. Moldova, no. 36455/02, 1 July 2006, URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76297>

¹⁵ Oleksandr Volkov v. Ukraine, no. 21722/11, 09 January 2013. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871>

¹⁶ DMD Group, A.S. v. Slovakia, no. 19334/03, 05 May 2010. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100883>

¹⁷ Chim and Przywieczerski v. Poland, no. 36661/07, 1 April 2018. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182169>

¹⁸ Ignat v. Romania, no. 58613/08, 21 June 2016. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163812>

¹⁹ Mocanu and Others v. Romania, no. 10865/09, 17 September 2014. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146540>

²⁰ Momcilovic v. Serbia, no. 23103/07, 02 April 2013. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117879>

²¹ Zeynalov v. Azerbaijan, no. 31848/07, 30 May 2013. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119972>

²² Pasquini v. San Marino, no. 50956/16, 02 May 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192787>

²³ Posokhov v. Russia, no. 63486/00, 04 March 2003. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60967>; Fedotova v. Russia, no. 73225/01, 13 March 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73294>; Shabanov and Tren v. Russia, no. 5433/02, 14 December 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78569>

²⁴ Zatynayko v. Russia, no. 1935/07, 25 June 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194056>

²⁵ Posokhov v. Russia, no. 63486/00, 04 March 2003. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60967>

²⁶ Sokurenko and Strygun v. Ukraine, no. 29458/04, 20 July 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76467>

²⁷ Bazalt Impeks TOV v. Ukraine, no. 39051/07, 1 December 2011. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107699>

²⁸ Veritas v. Ukraine, no. 39157/02, 13 November 2008. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89646>

Резюме

Цуєвіна Т.А. «Суд, встановлений законом» як елемент права на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві.

У статті проводиться дослідження еволюційного тлумачення вимоги «суд, встановлений законом» як елемента права на справедливий судовий розгляд, передбаченого п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, у практиці Європейського суду з прав людини. Обґрунтовується, що зазначена вимога охоплює не лише правову основу існування «суду», однак і дотримання судом правил, якими він має керуватися, а також склад суду у конкретній справі. На підставі зазначеного виокремлюються інституційна, процесуальна та компетенційна складові цієї вимоги. Інституційна складова відбиває судоустрійний аспект та передбачає створення відповідного суду, набуття особою статусу судді та перебування на посаді судді відповідно до норм національного законодавства. Процесуальна складова відбиває правомірність участі кожного конкретного судді у розгляді відповідної справи. Компетенційна складова передбачає правильне застосування правил юрисдикції та використання судом при розгляді та вирішенні справ виключно повноважень, передбачених процесуальним законодавством.

Ключові слова: суд, встановлений законом, право на справедливий судовий розгляд, склад суду, цивільна юрисдикція, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Європейський суд з прав людини.

Резюме

Цуєвіна Т.А. «Суд, установленный законом» как элемент права на справедливое судебное разбирательство в гражданском судопроизводстве.

В статье проводится исследование эволюционного толкования требования «суд, установленный законом» как элемента права на справедливое судебное разбирательство, предусмотренного п. 1 ст. 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод, в практике Европейского суда по правам человека. Обосновывается, что указанное требование охватывает не только правовую основу существования «суда», однако и соблюдения судом правил, которыми он должен руководствоваться, а также состав суда по конкретному делу. На основании указанного выделяются институциональная, процессуальная и компетенционная составляющие этого требования. Институциональная составляющая отражает судоустройственный аспект и предусматривает создание соответствующего суда, приобретение лицом статуса судьи и пребывание в должности судьи в соответствии с нормами национального законодательства. Процессуальная составляющая отражает правомерность участия каждого конкретного судьи в рассмотрении соответствующего дела. Компетенционная составляющая предполагает правильное применение правил юрисдикции и использование судом при рассмотрении и разрешении дел исключительно полномочий, предусмотренных процессуальным законодательством.

Ключевые слова: суд, установленный законом, право на справедливое судебное разбирательство, состав суда, гражданская юрисдикция, Конвенция о защите прав человека и основных свобод, Европейский суд по правам человека.

Summary

Tetiana Tsvina. “Court, established by law” as an element of the right to a fair trial in civil cases.

The article is devoted to such an element of the right to a fair trial as “court, established by law”. According to the Art. 6 par. 1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR) in the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. Judgment shall be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of the trial in the interest of morals, public order or national security in a democratic society, where the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties so require, or the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice.

“Court, established by law” is an element of the right to a fair trial which is directly mentioned in this article of the ECHR. European Court of Human Rights use evaluative approach in interpretation of this notion identifying from case to case main elements of the right to a court, established by law. It is substantiated that this requirement covers not only the legal basis for the existence of a “court”, but also the court’s compliance with the rules it should follow, as well as the composition of the court in a particular case.

Particularly, this right includes institutional, procedural and competence elements. Institutional element is connected with the requirement that particular court should be established by law, the particular person should become a judge with strict conformity with the law and such person should have the power to conduct the trial in civil cases according to the national legislature. Procedural element of the “court, established by law” includes the lawful grounds for participation of particular judge in the trial. Competence element reflects on the one hand strict compliance with the jurisdictional rules, and on the other, using by the court only that powers, which is prescribed by procedural law.

Key words: court, established by law; the right to a fair trial; the composition of the court; civil jurisdiction; Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; European Court of Human Rights.